

บทที่ 4

วิเคราะห์สัญลักษณ์สำคัญในพิธีกรรมชนเผ่าเยเซตา

ความหมายและการตีความหมาย

ก่อนที่จะทำความเข้าใจความหมายของพิธีกรรม จำเป็นต้องทำความเข้าใจความหมายของศาสนาหรือความเชื่อเป็นเบื้องต้นก่อน ประณี วงษ์เทศ กล่าวว่า นักมานุษยวิทยาได้ให้ความสนใจและถกเถียงกันมากถึงความหมายของศาสนา หรือระบบความเชื่อของมนุษย์ ฉลาดชาย รมิตานนท์ ได้สรุปคำจำกัดความเอาไว้อย่างรัดกุมแล้วว่า ศาสนาต่าง ๆ ของมนุษย์มีหลากหลายมาก ไม่ว่าจะในด้านของอำนาจและรูปแบบขององค์กรของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีตำแหน่งแห่งที่ในจักรวาล และรวมทั้งวิถีทางต่าง ๆ ที่มนุษย์สืบความสัมพันธ์กับอำนาจและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้น ในศาสนาของมนุษย์บางศาสนาอาจประกอบด้วยเทพเจ้าหรือเทวดามากมายหลายองค์ บางศาสนาก็องค์เดียวหรือไม่มีเลย บางศาสนาก็มีเพียงผีหรือวิญญาณ และขอบเขตของอำนาจก็อาจลดหลั่นกัน สิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์เหล่านี้ อาจเข้ามายุ่งเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตของมนุษย์อยู่เสมอ ๆ หรือบางทีก็อาจจะอยู่ห่างๆ ไม่เข้ามายุ่งเกี่ยว สิ่งเหล่านี้ อาจทำให้เราหรือให้คุณแก่มนุษย์ได้ เพราะฉะนั้นในการเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับสิ่งเหล่านี้ มนุษย์อาจรู้สึกเกรงขามและเกรงกลัว แต่กระนั้น มนุษย์ก็ยังอาจต่อรองกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรืออำนาจเหนือธรรมชาติทั้งหลาย หรือบางครั้งก็อาจเอาชนะทางปัญญาหรือทำให้ถึงที่สุดคือ "ลวง" หรือ "ต้ม" สิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติเสียด้วยซ้ำไป ซึ่งก็อาจสรุปได้ว่าหากพิจารณาแง่มุมทางมานุษยวิทยาแล้ว ความเชื่อถือในผีสางเทวดา ก็ย่อมถือได้ว่าเป็นความเชื่อทางศาสนานั้นเอง

อย่างไรก็ตามลักษณะของความเชื่อดังกล่าวนี้ บางครั้งมักเรียกกันว่าเป็นไสยศาสตร์ (Magic) ซึ่งเข้าใจกันว่าเป็นความเชื่อที่มุ่งมายของสิ่งคมดั้งเดิม ที่แตกต่างกันกับศาสนา (Religion) อันเป็นความเชื่อที่มีความเป็นเหตุเป็นผลมากกว่า และเกี่ยวข้องกับศีลธรรม จริยธรรมในการดำรงชีวิตของสมาชิกในสังคม พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2525 ให้นิยามว่า ศาสนา หมายถึง "ลัทธิความเชื่อถือของมนุษย์อันมีหลัก คือ แสดงกำเนิดและความสิ้นสุดของโลก เป็นต้น อันเป็นไปนฝ่ายปรมาตม์ประการหนึ่ง แสดงหลักธรรมเกี่ยวกับบุญ บาป

อันเป็นไปในฝ่ายศีลธรรมประการหนึ่ง พร้อมทั้งลัทธิพิธีที่กระทำ ตามความเห็นหรือตามคำสั่งสอน
ในความเชื่อนั้น ๆ"

สรุปว่า ศาสนามี 3 องค์ประกอบ คือ

1. คำสอนลัทธิความเชื่อ
2. ศีลธรรม
3. พิธีกรรม

ในส่วนที่เป็นลัทธิความเชื่อนั้น ศาสนาครอบคลุมถึงความเชื่อในระบบ
จักรวาล (cosmology) ซึ่งมักปรากฏในรูปของนิทานปรัมปราคติ (Myth) ต่าง ๆ อันเป็นเรื่อง
ที่แสดงถึงกำเนิดของสิ่งต่างๆ กระทั่งถึงคดีที่เกี่ยวกับ นรก สวรรค์ การเกิด การตาย
ตลอดถึงเรื่องวิฤตการณ์ทั้งที่ดีและเลวของมนุษย์และสัตว์

ในด้านศีลธรรม ศาสนาสอนให้เป็นคนดี และที่เกี่ยวกับแซนเนียะตา คือ การ
เคารพบูชาบรรพบุรุษ การแสดงถึงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษด้วยการทำแต่ความดี

มนุษย์จะแสดงออกให้เห็นซึ่งความเชื่อทางศาสนา โดยดูได้จากพิธีกรรม เพราะ
การที่มนุษย์ทั้งหลายสร้างพิธีกรรมต่าง ๆ ขึ้นมา มนุษย์เหล่านั้นย่อมมีวัตถุประสงค์และมีความหมาย
ตามความเข้าใจอันเกิดจากพื้นฐานความเชื่อทางศาสนาของตน กล่าวอย่างสั้น ๆ ก็คือตัว
พิธีกรรมนั้น แท้ที่จริงแล้วก็คือพฤติกรรมที่มนุษย์พึงปฏิบัติต่อความเชื่อทางศาสนาของตน ดังนั้น
พิธีกรรมในที่นี้จึงหมายถึงพฤติกรรมที่เป็นรูปธรรมของศาสนาความเชื่อตนเอง

นอกจากนี้ ปรากฏ วังษ์เทศ (2536) ยังได้แบ่งพิธีกรรมที่ปฏิบัติกันโดยทั่ว ๆ ไปใน
สังคมไทยภายในรอบปีหนึ่งอาจจำแนกได้เป็น 3 ประเภทด้วยกัน คือ

1. พิธีกรรมเกี่ยวกับการทำมาหากิน
2. พิธีกรรมที่เกี่ยวกับชีวิต
3. พิธีกรรมที่เกี่ยวกับชุมชนหรือสังคม

จากพิธีกรรมทั้ง 3 ประเภท อาจกล่าวสรุปได้ว่า

1. พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการทำมาหากิน เป็นพิธีกรรมที่มีอยู่ตลอดทั้งปี แต่ช่วงของความสำคัญจะอยู่ระหว่างหลังการเก็บเกี่ยวผลผลิตและก่อนจะเริ่มฤดูกาลผลิตใหม่ เป็นการกำหนดช่วงเวลาอย่างกว้าง ๆ ตามลักษณะสังคมชาวนาที่ผูกพันอยู่กับธรรมชาติ
2. พิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต ทุกสังคมมีพิธีกรรมในระยะหัวเลี้ยว หัวต่อของชีวิต คือ พิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิด การเป็นผู้ใหญ่ การแต่งงาน การตาย ในการประกอบพิธีกรรมเหล่านี้จะมีญาติพี่น้อง เพื่อนบ้านมาร่วมในพิธี ญาติพี่น้องและเพื่อนบ้าน จึงเปรียบเสมือนพยานที่รับรู้การเปลี่ยนแปลงสภาพของคนในสังคม
3. พิธีกรรมที่เกี่ยวกับชุมชนหรือสังคมหรือประเทศ ในสังคมไทยพิธีกรรมนี้จะเกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า เทวดา และผีทุกชนิด และจะเป็นพิธีกรรมที่ชาวบ้านทุกคนจะมาร่วมงานได้ทั้งหมด

เช่น เนิยะตา เป็นพิธีกรรมที่สะท้อนให้เห็นลักษณะดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นและได้มีการกระทำสืบทอดกันมาแต่ครั้งโบราณ เช่น เนิยะตาเป็นคำเรียกพิธีการเช่นผีปูด ของชาวไทยเขมร คำว่า เช่น แปลว่า เช่น ส่วนคำว่า เนิยะตา แปลว่า ตาผู้ยิ่งใหญ่ ซึ่งในช่วงนี้พืชพรรณธัญญาหารที่ปลูกไว้จะให้ผลผลิตทำให้ผู้ที่เพาะปลูกมีความรื่นเริงยินดี ข้าวหรือพืชผลต่าง ๆ ที่ออกผลเป็นครั้งแรกจะถูกเกี่ยวเอาไปทำขนม เช่นพลี ปูย่า ตายาย หรือเทพเทวดาที่ตนนับถือ เพื่อขอบคุณที่บันดาลให้ตนเก็บเกี่ยวพืชผลได้แล้วช่วยดูแล ลูกหลาน ให้มีความสุข ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ อีกทั้งช่วยดูแลหมู่บ้านให้ปลอดภัยจากโจรผู้ร้าย พิธีกรรมนี้จึงจัดกันทั่วไปในทุกท้องถิ่นที่เป็นของชาวไทยเขมร ที่มีพื้นฐานร่วมกันหากแต่รูปแบบพิธีกรรมที่จัดอาจแตกต่างกันไปบ้างตามบริบททางสังคมของท้องถิ่นนั้น ๆ และชื่อที่ใช้เรียกก็จะแตกต่างกันไปด้วย เช่น จังหวัดบุรีรัมย์ จะเรียกเช่นเนิยะตาว่า เช่นตาสะร็อก เป็นการเรียกตามความหมายของผี คือ สะร็อก แปลว่า หมูบ้าน แต่ไม่ว่าจะเรียกกันอย่างไรก็ตาม ต่างก็มีจุดประสงค์เดียวกันคือเป็นการเช่นผีปูด ที่ได้ช่วยดูแลให้หมู่บ้านมีแต่ความสงบสุข

พิธีกรรมเช่นเนิยะตา เป็นพิธีกรรมทางศาสนาที่เกี่ยวข้องกับชุมชนและมีบทบาทสำคัญ ในการที่ทำให้ชาวบ้านต่างมีความรู้สึกร่วมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เกิดการผนึกกันทางสังคม ทั้งเป็นโอกาสที่ชาวบ้านจะได้ร่วมกันทำบุญทำทาน กินเลี้ยงและรื่นเริงสนุกสนานด้วยกัน หมูสาว

จะมีโอกาสพบปะกัน อีกทั้งยังเป็นเหตุให้มีการรวมญาติ รวมมิตร ที่อาศัยอยู่ห่างไกลได้มาร่วมสังสรรค์กันเป็นการช่วยรักษาและสืบทอดวัฒนธรรม ทำให้สมาชิกในสังคมรู้สึกผูกพันว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ภายใต้อำนาจรัฐทางสังคมเดียวกัน ทั้งหมดนี้คือพิธีกรรมที่จะทำให้ชาวบ้านทุกคนรู้สึกว่าตนเอง เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนหรือสังคมหรือประเทศนั้นๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถือเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นกลุ่มสังคม

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ศึกษาพิธีกรรมแซนเนียะตาในรูปแบบหนึ่งของประเพณีที่จัดขึ้นในหมู่บ้านกราม ตาบลไพร อำเภอบึงสามพัน จังหวัดศรีสะเกษ โดยจะศึกษาใน 3 ลักษณะคือสัญลักษณ์และความหมายที่ใช้ในพิธีกรรม หน้าที่ของพิธีกรรม และการวิเคราะห์หน้าที่ของพิธีกรรมแซนเนียะตา ที่มีผลต่อการจัดระเบียบสังคมของชาวไทยเขมรหมู่บ้านกราม

4.1 สัญลักษณ์และความหมายที่ใช้ในพิธีกรรมแซนเนียะตา

พิธีกรรมแซนเนียะตา เป็นการเช่นสรวงบูชาบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว เป็นการกระทำที่ได้ดำเนินติดต่อกันมาตั้งแต่สมัยปู่ ย่า ตา ยาย หลายชั่วอายุคนของชาวไทยเขมร สำหรับในหมู่บ้านกรามจะประกอบพิธีกรรมแซนเนียะตาในวันอังคาร สัปดาห์ที่สาม หรือสัปดาห์ที่สี่ของเดือนกุมภาพันธ์ ในการประกอบพิธีกรรมดังกล่าวนี้ มีวัสดุอุปกรณ์หลายอย่างที่ใช้ในการประกอบพิธีทั้งของควา ของหวาน ซึ่งวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ เหล่านี้แต่ละชุมชนจะแตกต่างกันไปตามบริบทสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีของ Victor Turner ที่กล่าวว่า สัญลักษณ์ในพิธีกรรม พิจารณาได้จากแบบแผนพฤติกรรมการกระทำ วัสดุอุปกรณ์ และบริบทสถานที่และกาลเวลาของพิธีกรรมนั้น การศึกษาทำความเข้าใจความหมายผู้ศึกษาจะต้องตรวจสอบกับบริบทแวดล้อมทั้งในระดับสังคมนั้นกับสังคมอื่น ๆ ที่มีระบบพิธีกรรมเดียวกัน

ขั้นตอนต่าง ๆ ของพิธีกรรมแซนเนียะตา ตั้งแต่การแห่กันตางราง สิ่งที่เขาหาไม่ได้ที่บรรจุกันตางราง คือ ขนมเวีรพอร์มที่ทำด้วยแป้งข้าวเหนียวมีรสหวานตามธรรมชาติ โดยไม่จำเป็นต้องใส่น้ำตาล เป็นขนมที่สามารถเก็บไว้ได้นานหลาย ๆ เดือนรวมทั้งขนมเงินที่มีลักษณะเป็นเส้นเล็ก ๆ ยาว ๆ เพื่อตาจะได้มีอายุยืนยาว อยู่กับลูกหลานได้นาน ๆ การหามกันตางรางไปกระตวมตาการนำสลาเทิลไปจุดบวงสรวงผีเนียะตา ส่วนมีจุดหมายทำเพื่อผีเนียะตาได้มีของหวาน

ไว้กินเพราะเชื่อว่าเมื่อครบ 1 ปี และขึ้นปีต่อไปแล้ว ต้องทำพิธีบวงสรวงผีเนี้ยะตา โดยเชื่อว่า
 ขนเผ่าง ๆ ที่เคยทำให้ตาคงจะหมด จึงต้องเริ่มทำใหม่ เพื่อเป็นการช่วยแบ่งเบาภาระตา
 ในการออกหาอาหาร คาว หวาน ตาจะได้มีเวลาอยู่เฝ้ากระตมตา คอยสอดส่องโจรผู้ร้าย
 ดูแลสารทุกข์สุกดิบให้กับลูกหลาน จึงเป็นหน้าที่ของลูกหลานที่ยังมีชีวิตอยู่ ต้องจัดหาขนมเพื่อเซ่น
 สรวงบูชาผีเนี้ยะตา เป็นการตอบแทนบุญคุณที่ได้ช่วยดูแลหมู่บ้านให้ร่มเย็นเป็นสุข พกติดกรรมเหล่า
 นี้ล้วนเป็นเครื่องยืนยันให้เห็นความสัมพันธ์ ระหว่างลูกหลานกับผีเนี้ยะตาได้เป็นอย่างดี

นอกจากผีเนี้ยะตาจะเป็นสัญลักษณ์สำคัญ(Dominant Symbols)ของพิธีกรรมเซ่น
 เนี้ยะตาแล้วยังมีสัญลักษณ์อีกหลายอย่างที่ปรากฏในพิธีที่เชื่อมโยงถึงผีเนี้ยะตาได้แก่

กระตมตา เป็นสถานที่สำหรับการประกอบพิธีกรรมเซ่นเนี้ยะตา ในการกำหนด
 เลือกพื้นที่สำหรับให้เป็นที่อยู่อาศัยของเนี้ยะตานั้น มักเลือกพื้นที่เป็นเนิน โนน โคน หรือดอน
 ซึ่งน้ำท่วมไม่ถึงมีสภาพป่าไม้หนา ต้นไม้ใหญ่ทึบ ร่มครึ้ม มีสัตว์ป่าชุกชุมหลากหลายพันธุ์ มีบรรยากาศ
 น่าสะพรึงกลัวทั้งเสียงร่ำร้องของสัตว์ คลุกเคล้าประสานไปกับเสียงเสียดสีของต้นไม้เครือ
 เถาทั้งปวง ซึ่งทำให้อาณาเขต "เนี้ยะตา" ดูลึกลับและศักดิ์สิทธิ์ยิ่งนัก เช่นเดียวกับ ชาวไทยเขมร
 เมื่อไปตั้งบ้านเรือนที่ใด สิ่งที่ชาวบ้านต้องทำต่อจากการตั้งบ้านเรือน คือ การหาสถานที่เพื่อสร้าง
 กระตมตา ซึ่งต้องเป็นสถานที่เงียบสงบ ยิงอยู่ใกล้ลำธาร มีป่าเขาละเนาไพร มีต้นไม้เล็กใหญ่
 ขึ้นแน่นหนา จะเป็นสถานที่เหมาะสำหรับการสร้างกระตมตา จึงนับว่าชาวไทยเขมรให้ความสำคัญ
 สำคัญกับบรรพบุรุษมาก ถึงแม้ว่าบรรพบุรุษนั้นจะถึงแก่กรรมไปแล้วก็ตาม ลูกหลานก็ยังห่วงหาอา
 เป็นห่วงใย จัดสถานที่อันเหมาะสม เป็นที่ที่สงบ เงียบ ทั้งนี้เพื่อเป็นการตอบแทนบุญคุณที่ได้ช่วย
 ดูแลรักษาหมู่บ้านให้ร่มเย็นเป็นสุข ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ อันเป็นการแสดงถึงความกตัญญูทเวที่

วัน วันก็เป็นสัญลักษณ์อีกประการหนึ่งของการประกอบพิธีกรรม เหตุที่ประกอบพิธี
 กรรมเซ่นเนี้ยะตาในวันอังคารของเดือน กุมภาพันธ์ เพราะตามความเชื่อกันว่า วันอังคารเป็น
 วันดีเป็นวันแข็ง ดังเช่น การทำนายผู้ที่เกิดวันอังคาร เป็นผู้มีดวงชะตาแข็ง ไม่ประสบเคราะห์
 กรรมง่าย ๆ ถึงแม้จะประสบกับเหตุเภทภัยต่าง ๆ นา ๆ ก็ตาม เช่นเดียวกันชาวไทยเขมรก็ถือ
 ว่าวันอังคารเป็นวันดี เมื่อจะประกอบพิธีกรรมในวันดังกล่าว ผีร้ายต่าง ๆ ก็ไม่สามารถเข้ามา
 กล้ำกลายทำลายพิธีได้ โดยเหตุที่ชาวไทยเขมรเชื่อว่า ผีมี 2 กลุ่มใหญ่ ๆ กลุ่มหนึ่งเป็นผีประ

เกทแผ่คุณงามความดี ช่วยคุ้มครองปกป้องภัยพิบัติทั้งปวง ที่จะมากล้ากลาย ตลอดจนดูแลรักษา ชุมชนให้บังเกิดสันติสุข ขณะเดียวกันก็อาจลดบันดาลาให้เกิดความเดือดร้อนยุ่งยากได้ หากผู้ใด ล่วงละเมิด หรือขาดความเคารพยำเกรง กลุ่มผีดังกล่าวมี ผีเจ้า ผีนาย ผีบ้าน ผีเรือน ผีเจ้าที่ ผีบูชา ผีตายาย ผีเนี่ยะคา เป็นต้น ส่วนผีอีกกลุ่มหนึ่งเป็นผีร้าย ที่มุ่งคอยทำลายล้าง เบียดเบียน ก่อความวุ่นวายสับสนให้เกิดโทษภัยอยู่เนือง ๆ เช่น ผีปอบ ผีเปรต เป็นต้น แต่เมื่อมองบริบท ในช่วงเวลาดังกล่าวจะพบว่าวันอังคาร เดือนกุมภาพันธ์ เป็นวันเดือนที่ชาวบ้านวางจากการทำไร่ ทำนา ชาวบ้านเก็บเกี่ยวข้าวและนำไปเก็บที่ยุ้งฉางเรียบร้อยแล้ว และเพื่อผ่อนคลายจากการ ตรากตรำทำงานทั้งปี จึงต้องมีการละเล่นรื่นเริงต่าง ๆ ภายในหมู่บ้าน

ชองเมิง เป็นสัญลักษณ์สำคัญของการประกอบพิธีกรรมแซนเนี่ยะตา ชองเมิงเป็น ผู้ที่ทำหน้าที่ในการติดต่อสื่อสารกับผีเนี่ยะตา หรือรับคำบัญชาจากผีเนี่ยะตามาแจ้งแก่ชุมชน รวมทั้งมีหน้าที่ทำพิธีขอมาต่อผีเนี่ยะตา เมื่อมีผู้ประพาศิครอีกด้วย ชาวบ้านเชื่อว่า ผู้ที่เป็น ชองเมิงได้ ต้องเป็นผู้นำเคารพและนับถือของคนในหมู่บ้าน เพราะประพาศิคนั้นเป็นแบบอย่างที่ดี มีความเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ใจกว้าง สุขุม รอบคอบ มีความอ่อนน้อม ตลอดจนไม่ดื่ม สุรา เสียบุคคลิก ไม่ประพาศิคนิโคศีลธรรม มีคุณธรรม มีความรู้เรื่องไสยศาสตร์ ไม่กลัวผีสา่ง ู้เรื่องพิธีกรรมสวดมนต์ประเภทคาถาอาคมได้ และสามารถติดต่อกับผีเนี่ยะตาได้ จากคุณสมบัติ ดังกล่าวทำให้ชาวบ้านเชื่อและศรัทธาต่อผู้ที่ได้รับการคัดเลือกเป็นชองเมิง ฉะนั้นเมื่อชองเมิง กล่าวอะไรชาวบ้านก็เชื่อและปฏิบัติตามด้วยดี เพราะชองเมิงคือบุคคลที่เป็นสื่อกลางระหว่าง ชาวบ้านกับผีบรรพชนหรือเทวดาอารักษ์ทั้งปวง ในสมัยก่อน ที่ยังไม่มี การเลือกผู้นำหมู่บ้านไม่ ว่า จะด้วยวิธีใดก็ตาม เวลาเมื่อมีความจำเป็นชองเมิงเป็นผู้ตัดสินคดีความภายในหมู่บ้าน ชองเมิงจึงต้อง เป็นบุคคลที่ยึดมั่นในศาสนา มีคุณธรรมเที่ยงธรรม(อดีตกำนันเสมอ โสภณ, สัมภาษณ์ 20 กรกฎาคม 2540)

ชองเมิง ในหมู่บ้านกรมต้องเป็นชาย คัดเลือกโดยชองเมิงคนเก่าจะเป็นคน เลือกผู้ชายในหมู่บ้านหลายๆ คน ตามความเหมาะสม แล้วให้มาพร้อมกันที่กระตวมตา ต่อจาก นั้นก็ทำพิธีอัญเชิญตามาเข้าทรง เพื่อให้ตาเป็นคนเลือกผู้ที่เหมาะสมที่สุด

สัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏในพิธีกรรมไม่ว่าจะเป็นกระตวมตาที่เป็นที่พำนักอาศัยของ

ผีเนี่ยะตาที่สว่างลับไปแล้ว วันที่ประกอบพิธีกรรมเป็นวันที่ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นวันดี ผีร้ายไม่สามารถเข้ามาทำลายพิธีได้ หรือ ซองเม็ง เป็นบุคคลที่ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างชาวบ้านกับผีเนี่ยะตา ซึ่งเป็นที่มาของการเลือกผู้นำดูแลหมู่บ้านในปัจจุบัน แต่อย่างไรก็ตามจะไม่มีความสัมพันธ์กันแต่ต่างแวดล้อมหรือมีความสัมพันธ์โดยตรงกับบรรพบุรุษ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Turner ว่าสัญลักษณ์ที่ปรากฏในพิธีกรรม สามารถทำให้ความหมายที่ไม่สัมพันธ์กันให้รวมเป็นเอกภาพ (Unification of Disparate Significant) โดยการเชื่อมโยงความหมายที่แฝงในสัญลักษณ์ สามารถนำความคิดความเชื่อที่กำหนดไว้ในเรื่องของการตอบแทนคุณ ให้กับบรรพบุรุษมาเชื่อมโยงกัน สัญลักษณ์ทุกอย่างล้วนถูกสร้างขึ้นมาเพื่อตอกย้ำซ้ำ ๆ กันในเรื่องความกตัญญู กตเวทิต่อบรรพบุรุษที่เป็นผู้ที่มีคุณแก่ตนซึ่งถือว่าเป็นสำนึกทางสังคม (Social Concern) ที่สำคัญยิ่ง

กันตางราง เป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ปรากฏในพิธีกรรมเช่นผีเนี่ยะตา หมายถึง การนำวัสดุที่มีอยู่ภายในห้องถิ่นมาแปรสภาพเป็นกันตางราง เช่น กระจังผัดข้าว กระจับปี่ มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผีเนี่ยะตา ได้มีของควา ของหวาน ไว้รับประทานตลอดปี จะได้มีเวลาดูแลหมู่บ้านให้ปราศจากโจรผู้ร้าย ที่จะเข้ามาจับปล้น ลูกลาน

สิ่งของที่บรรจุนกันตางราง เมื่อนำมาแยกเป็นหมวดหมู่จะแบ่งได้ดังนี้

อาหารแห้ง ได้แก่ พริกแห้ง หอม กระเทียม ข้าวสาร
 ผลผลิตจากพืชผล ได้แก่ มะม่วงทั้งสุกและดิบ กล้วยน้ำว่า
 จาพวกขนม ได้แก่ ขนมเวีรพอร์ม ขนมเงิน
 จาพวกเครื่องเขียน ได้แก่ หมาก พลุ และบุหรี

เมื่อพิจารณาจากสิ่งของที่บรรจุนกันตางราง เพื่อนำไปเช่นผีเนี่ยะตาแล้ว พบว่าความหมายเบื้องหลังการแทกันตางรางนั้น เพื่อนำอาหารควา หวาน มาร่วมรับประทานกันหลังจากที่เหน็ดเหนื่อยกับการทำไร่ ทำนา มาตลอดทั้งปี เพื่อเป็นการผ่อนคลาย เพราะจะมีการเล่นรื่นเริง เป็นที่สนุกสนาน ส่วนอาหารแห้ง เช่น พริกแห้ง หอม กระเทียม ก็เพื่อแบ่งให้แก่เพื่อนบ้านที่ไม่มี ได้นำไปประกอบอาหาร เครื่องเขียนได้แก่ หมาก พลุ บุหรี ก็เพื่อให้

คนเผ่าคนแก่ ได้เคี้ยวหลังจากรับประทานอาหารคาว หวาน เรียบร้อยแล้ว

นอกจากสัญลักษณ์และความหมายที่ใช้ในพิธีกรรมแซนเนียะตาดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ยังมีสัญลักษณ์สำคัญตามแนวคิดของ Victor Turner ที่กล่าวถึงขั้วของความหมาย (Polarization of meaning) ซึ่งแบ่งเป็นสองขั้ว คือ

1. ขั้วอุดมคติ (Ideological pole) ซึ่งเป็นกลุ่มของความหมายที่อ้างอิง ส่วนประกอบของคุณธรรมและระเบียบของสังคม
2. ขั้วความรู้สึก (Sensory pole) เป็นสัญลักษณ์ที่สื่อออกมาโดยตรง ความหมายจะเป็นไปโดยธรรมชาติ หรือเป็นปรากฏการณ์ทางกายภาพ และเป็นขบวนการที่ปลูกเร้าความรู้สึกและความต้องการ

Dominant Symbol จะครอบคลุมทั้งความต้องการทางธรรมชาติ (natural necessity) และความต้องการทางสังคม (Social need or desire) ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงพันธะหน้าที่และความต้องการ

ดังนั้น เมื่อได้ลองตีความหมายจากสัญลักษณ์สำคัญ คือ กันตางรางและสลาเทิล รวมทั้งพฤติกรรมการแสดงออกในการประกอบพิธี อีกทั้งคำพูดที่ของเมิงสนทนากับชาวบ้าน และสนทนากับมัมวัด ตลอดจนระยะเวลาในการประกอบพิธี ที่ปรากฏอยู่ในบริบทของพิธีกรรมแซนเนียะตาของหมู่บ้านกรามแล้ว กล่าวได้ว่าในขั้วความรู้สึก (Sensory pole) สัญลักษณ์สำคัญเหล่านั้นได้อธิบายพิธีกรรมแซนเนียะตาว่า

1. เป็นการเฉลิมฉลองความสำเร็จในการเพาะปลูก มีผลแรกได้จากพืชพันธุ์ธัญญาหาร และเตรียมพร้อมฤดูทานา ขอความอุดมสมบูรณ์ ขอฝนที่จะใช้ในการเพาะปลูก
2. เป็นการเช่นสรวงบูชา ผีบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว

4.2 สัญลักษณ์พิธีกรรมแซนเนียะตา : ขั้วอุดมคติ (Ideological Pole)

ในขั้วอุดมคติ(Ideological Pole)จะเป็นกลุ่มของความหมายที่อ้างอิงส่วนประกอบของคุณธรรมและระเบียบของสังคม สำหรับชน 2 ชนิด คือชนเมเวรพอร์ม และชนเงิน ซึ่งถ้ามองในขั้วอุดมคติแล้ว จะมีความหมาย เพื่อเป็นข้าวของ เครื่องใช้ของผีเนยะตา ดังที่อธิบายความหมายไว้ในบทที่ 3 แล้ว แต่ในปรากฏการณ์จริง เมื่อพิจารณาถึงส่วนประกอบที่นำมาทำขนมทั้ง 2 อย่าง พบว่า ในขนมแต่ละอย่างมีส่วนประกอบที่สำคัญ คือ ข้าวเหนียว ข้าวเจ้า ต้นเมเวรพอร์ม ไก่ มะพร้าว ซึ่งล้วนเป็นผลผลิตที่มีอยู่ในท้องถิ่นทั้งสิ้น ซึ่งให้ทั้งเป็นอาหารมื้อหลักและของหวานที่เก็บไว้ได้นาน ไม่บูดเสียง่าย เช่น ชนมเวรพอร์ม เหมาะที่จะเป็นขนมเก็บไว้กินได้นาน ๆ ที่อยู่ในช่วงเดือน กุมภาพันธ์ - พฤษภาคม ซึ่งเป็นช่วงที่แห้งแล้ง ชาวบ้านไม่สามารถปลูกพืชอย่างอื่นได้งอกงาม

จากแนวคิดในขั้วอุดมคติ ซึ่งหมายถึงองค์ประกอบทางจริยธรรม คุณธรรม และระเบียบสังคมอันเป็นหลักสำคัญในการจัดระเบียบสังคม ได้แก่ บรรทัดฐาน ค่านิยม ความเชื่อถือที่ยึดกันในระบบความสัมพันธ์ในสังคมนั้น ๆ ผีเนยะตาจึงเป็นสัญลักษณ์ในขั้วอุดมคติ ที่มีลักษณะเป็นมาตรการทางสังคม(Social Sanction)

วิเคราะห์พิธีกรรมจากขั้วอุดมคติ จะได้ความคิด คำสอน เรื่อง "ศีลธรรม" ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของศาสนาตามนิยามของราชบัณฑิต

4.3 สัญลักษณ์พิธีกรรมชนเนยะตา : ขั้วความรู้สึกลึก(Sensory Pole)

ในขั้วความรู้สึกลึก(Sensory Pole) อันเป็นสัญลักษณ์ที่สื่อออกมาโดยตรงจะมีลักษณะปลูกเร้าความรู้สึก และ ความต้องการ เป็นผลในแง่จิตวิทยาที่มีต่อชาวบ้านและกลุ่มสังคมระดับปัจเจกบุคคลนั้นสืบเนื่องจากค่านิยม ความเชื่อถือที่ยึดถือกันในระบบความสัมพันธ์ในสังคมที่ปลูกฝังให้มีความกตัญญูรู้คุณต่อบรรพบุรุษ และการแสดงออกถึงความกตัญญูจะออกมาในรูปของการนำของควา ของหวาน ของแห้ง ผลไม้ บรรจුවไว้ในกันตางราง เพื่อให้เนยะตาได้นำไปกิน ซึ่งในความเป็นจริงคือการรวมอาหารควา - หวาน ไปร่วมรับประทานกันและต่อด้วยการเล่นสนุกสนานรื่นเริงเพื่อผ่อนคลายจากการทำไร่ ทำนา ตลอดปีนั่นเอง แต่จากการเข้าร่วมในกระบวนการขั้นตอนต่างๆ ของพิธีกรรมก็ส่งผลโดยตรงต่อภาวะจิตใจของผู้ร่วมให้มีความสบายใจ

ความยินดีที่ได้ทำหน้าที่ของหลานได้อย่างสมบูรณ์ ไม่เป็นคนอกตัญญูในสายตาของญาติ ๆ และเพื่อนบ้าน

การอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติ

ก่อนที่พุทธศาสนาเข้ามา เดิมชาวไทยเขมร มีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องผี เพราะฉะนั้น ในการประกอบพิธีกรรมทุกอย่าง จึงมีเพียง 2 อย่าง คือ คนกับผี ซึ่งยังคงยึดมั่น 2 อย่างนี้ตลอดมาจนถึงปัจจุบัน และถึงแม้ว่าพุทธศาสนาจะเข้ามาแล้วก็ตาม ก็แบ่งอย่างชัดเจนว่า พิธีกรรมอะไรบ้าง ที่มีทั้งศาสนาและผีควบคู่กันไป หรือพิธีกรรมใดบ้างที่มีเฉพาะคนกับผีเท่านั้น ไม่มีศาสนาเข้าเกี่ยวข้อง ดังเช่นพิธีกรรมแซนเนียะตา

ในด้านการจัดระเบียบสังคม ได้ใช้แนวความคิดของ Durkheim ซึ่งกล่าวถึงหน้าที่ของพิธีกรรมว่า พิธีกรรมช่วยกระชับความสัมพันธ์ของคนในสังคมให้แน่นแฟ้น ทำให้เกิดความ เป็นปึกแผ่นทางสังคม (Social Solidarity) และทำให้สังคมดำรงอยู่ได้ต่อไป (Continuity) สำหรับพิธีกรรมแซนเนียะตานั้นเป็นพิธีกรรมมีหน้าที่สำคัญคือทำให้บุคคลมารวมกัน เกิดความยึดเหนี่ยวกันขึ้น และทำให้เกิดการผนึกกันทางสังคม จะเห็นจากรูปแบบที่ชาวบ้านทั้งหมู่บ้านมารวมตัวกันที่กระตวมตา โดยมีจุดมุ่งหมายและมีสำเภาร่วมกันในเรื่องการเช่นบวงสรวงของควา ของหวานให้แก่บรรพบุรุษ ทำให้เกิดความรักใคร่ สามัคคี ระหว่างคนในหมู่บ้าน หรือแม้แต่คนในหมู่บ้านที่ไปประกอบอาชีพที่อื่น พอถึงวันประกอบพิธีก็ยังคงเดินทางมาร่วมพิธีเพื่อเป็นการแสดงถึงความกตัญญูตเวทีต่อบรรพบุรุษและเป็นการได้พบปะกับญาติพี่น้อง และเพื่อนฝูง สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นปึกแผ่นร่วมกับผู้อื่น นอกเหนือจากเกิดความรักใคร่ สามัคคี ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกันแล้ว สิ่งต่างๆ เหล่านี้ยังเป็นการเกาะเกี่ยวความสัมพันธ์ของระบบเครือญาติที่มีวงกว้าง อันเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้พลังของชุมชนเข้มแข็ง แม้ว่าสภาวะสังคมปัจจุบันทำให้เกิดต่างคนต่างอยู่ก็ตาม แต่พิธีกรรมแซนเนียะตา ทำให้คนมารวมกันและทำให้สมาชิกในสังคมมีความรู้สึกที่ตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

พิธีกรรมได้สร้างประสบการณ์ที่เป็นปัจเจกบุคคลในการเช่นสรวงบูชาผีบรรพบุรุษของตนและประสบการณ์ที่ก่อให้เกิดสำนึกทางสังคม (Social Concern) ประสบการณ์ทั้ง 2

ส่วนจะถูกตอกย้ำในชนทุก ๆ รุ่นของตระกูลโดยผ่านพิธีกรรม พิธีกรรมจึงมีคุณค่า ทำให้เกิดพลังจากการรวมกลุ่มก่อให้เกิดความเป็นปึกแผ่นของสังคม

ตามแนวคิดของ Malinowski กล่าวว่า ศาสนามีหน้าที่หลักในการลดความวิตกกังวลและอารมณ์ตึงเครียดอันเกิดจากความรู้สึกไม่แน่นอนในชีวิต และความกลัวของมนุษย์ต่อความล้มเหลวในกิจกรรมต่างๆ หากปล่อยให้ความกลัว และความวิตกกังวลต่อความไม่แน่นอนในชีวิตนั้นดำรงอยู่ ความรู้สึกเหล่านั้นก็อาจขัดขวางต่อการทำงานและความราบรื่นต่อเนื่องของสังคม ด้วยเหตุนี้เอง มนุษย์จึงคิดค้นศาสนาหรือระบบความเชื่อและพิธีกรรมต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่หลักในการให้ความยึดเหนี่ยวทางจิตใจให้ความเข้าใจ และคำอธิบายต่อธรรมชาติรอบตัว นอกจากนี้พิธีกรรมต่าง ๆ ยังช่วยให้นักมนุษย์มีความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้น พิธีกรรมทำหน้าที่ลดความขัดแย้ง และความวิตกกังวลอันเกิดจากความไม่แน่นอนของชีวิต ซึ่งจากสภาพเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน บ้านเมืองประสบกับปัญหาข้าวยาก หารายได้เพียงพอกับรายจ่าย บางคนเริ่มสิ้นสิ้นพันตัว ผู้คนต้องต่อสู้แก่งแย่งแข่งขันกันอยู่ตลอดเวลา มีผลทำให้คนเกิดความรู้สึกไม่มั่นใจ เกิดความวิตกกังวล จึงต้องแสวงหาที่ยึดเหนี่ยวทางใจ ดังนั้นคนที่มีความเชื่อ เรื่องผี และนับถือผี จึงยึดเอาผีบรรพบุรุษเป็นที่พึ่งทางใจ เพื่อให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยเหลือหรือพ้นจากทุกข์ทั้งปวง เช่น คนที่ประสบปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ไปร่วมพิธีเพื่อขอความช่วยเหลือจากมိ๊วต หรือ คนที่ประสบปัญหาทางด้านจิตใจ เช่น ในช่วงเกณฑ์ทหาร คนที่ไม่ต้องการเป็นทหารเกณฑ์ก็จะไปบนบานศาลกล่าว ขอให้ไม่ถูกเกณฑ์ทหาร หรือในบางครั้งก็บนบานขอให้โรคภัยไข้เจ็บที่รักษามาเป็นเวลานาน ก็ไม่หาย ให้ทำการรักษาหายได้ โดยการให้ของเมี่ยงไปหาพิธีที่กระตวมตา แล้วนำน้ำมันต์มารับประทาน ดังนั้นการประกอบพิธีกรรมเช่นนี้เยะตา จึงเป็นการช่วยลดความตึงเครียด จากการที่ต้องต่อสู้กับเศรษฐกิจโรคภัยไข้เจ็บที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน โดยยึดเอาผีบรรพบุรุษ เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ และประกอบพิธีกรรมเช่นนี้เยะตาขึ้น เพื่อเป็นการเอาใจผีและผีจะได้ลดบันดาลในสิ่งที่ตนปรารถนาได้